

IFJÚSÁGFELFOGÁSOK

ABSTRACT: (*Auffassungen über die Jugend*) Die Jugend betreffenden Auffassungen -- unter denen auch wenig bekannte bzw. unbekannte philosophische Deutungen geboren sind -- beeinflussen die konkrete Entwicklung der Beziehung zwischen Gesellschaft und Jugend. In der heutigen ungarischen Gesellschaft -- summiert diese Arbeit -- werden große Mengen vor der Jugend erbittert, hoffnungs- und glaubenlos und ohne Perspektiven. Es taucht ein neues Dilemma auf: entweder gelingt es der Politik, eine gesellschaftsumfassende und bedeutende Programm für die wirkungsvolle Minderung der Jugendproblemen auszuarbeiten oder die Politik muß sich mit dem Problem konfrontieren, daß sie die Jugend und damit auch ihre einige Zukunft endgültig verliert. Eine positive Antwort urgiert eine neue Jugend-Auffassung und fördert den Entwurf einer neuen Konzeption.

Bár az egyes fiatalok merőben eltérnek egymástól, és ilyenképpen megkülönböztethetünk bőrfejű, szkeptikus, munkakerülő, igazságkereső stb. fiatalembereket, de nem általánosíthatunk és abszolutizálhatunk. Azaz nem beszélhetünk "bőrfejű ifjúságról", "munkakerülő ifjúságról" stb. Ám a különböző gondolkodású, mentalitású, világnézetű, érzésű és érdekű ifjú emberek társadalmi nagycsoport-specifikus vonásokkal is rendelkeznek, melyek egyfelől valamennyiüket integrálja, másfelől pedig el is választja a társadalom minden más nagy közösségétől. Ilyen értelemben már lehet, sőt szükséges az ifjúságról, az ifjúsági kérdéstről értekezni.

Az alábbiakban az ifjúságról mint markánsan elkülönülő és integráló társadalmi csoportról szeretnék felvetni néhány mozzanatot, egyúttal továbbgondolásra ajánlani. Az ifjúság általános megközelítési lehetőségeit próbálom felkutatni, legalábbis ahhoz a kérdéshez kívánok hozzászólni, milyen ifjúságfelfogások alakultak-alakulnak ki az ifjúságkutatásban és a közvéleményben.

Abban mindenki egyetért, hogy "ifjúságról" mint elkülönülő társadalmi képződményről nem beszélhetünk minden korban. Az úgynevezett primitív népek történelmében még nem alakult ki ifjúság. Ti. a gyerekeMBER egycsapásra felnőtté válik a felavatási próba sikeres teljesítésével. Ilyen módon az ifjúkor egyszerűen kiesik a nemzedékek sorából. A felnőtté válás időtartama is rövid, hiszen az átlagéletkor nem éri el a negyven évet.

Abban a kérdésben viszont, hogy milyen értelemben jön létre az egységes, relatív önállósággal rendelkező ifjúság, már erősen megoszlanak a vélemények. A következmények feltárására pedig oly sokféle nézet, akarat, törekvés születik, hogy azok követése úgyszólván reménytelen vállalkozás lenne. Mindenesetre élénk vita bontakozik ki az ifjúság társadalmi megjelenésének kérdéséről. Anélkül, hogy akár, csak vázlatosan is követném a vita alakulását, szeretném megjegyezni, hogy az új-kori társadalmak *civilizatórikus* hatásainak kérdését nem hagyhatjuk figyelmen kívül. Hadd emlékeztessenek ezzel kapcsolatban olyan bölcseleti fejtegetésekre, melyeket eddig nem hasznosított az ifjúságkutatás. Legalábbis a kellő mértékben nem.

Kant, több mint kétszáz esztendővel ezelőtt, a filozófiatörténetben alighanem elsőként leszögezte, a "természet 16-17 évben állapította meg a nagykorúság, azaz a fajfenntartási ösztön és képesség kezdetét, ez az életkor, amelyben, a nyers természeti állapotot tekintve, az ifjú betű szerinti értelemben férfiuvá lesz; ettől fogva rendelkezik azzal a képességgel, hogy fenntartsa magát, faját továbbplántálja s a született gyermekeket feleségével egyetemben eltartsa... Ezzel szemben kiművelt állapotok között számos jövedelmi eszköz kívántatik ehhez, mind az ügyesség, mind a különböző kedvező külső körülmények terén, így ez a kor a polgári értelemben átlagosan legalább 10 évvel kitolódik"(1).

Végső soron a társadalmi és a biológiai érés közti fáziseltolódás ma már közismert problémája fogalmazódik itt meg. Minél inkább kifejlődik a társadalom civilizatórikus mozzanata (a gazdaság, a technika, a tudomány előrehaladása, a társadalmi tér és idő zsugorodása stb.), annál inkább bekövetkezik a kétféle érés időeltérése. S vele együtt annál inkább elkülönül a gyermeki éretlenség és a felnőttkori érettség közti *átmenet* mint sajátlagos, csak rá jellemző vonásokkal bíró külön világ. Ezt a "köztes" időt, világot tölti ki az ifjúság.

A civilizatórikus fejlődés ezután az emberi élettapasztalatok természetét is át-rajzolja. Érdemes felfigyelnünk *Lukács György* Ontológiájának egyik pontjára, mely éppen a tapasztalatok átstrukturálódásának folyamatát ragadja meg. Az öregség nem más, véli az idős filozófus, mint a társadalmilag fontos élettapasztalatok felhalmozódásának biológiai alapja. S éppen a felgyülemlett élettapasztalatoknak köszönhetik tekintélyüket az idős emberek. Azonban a tudományos és technikai folyamatok hatására az "öregségnek ez a monopolhelyzete olyan mértékben megy mindinkább veszendőbe, ahogy a társadalmilag döntő tapasztalatok többé már nem pusztán empirikusan gyűlnek össze és maradnak meg az emlékezetben, hanem általánosításokból levezetés útján jönnek létre"(2).

Vagyis növekedik a gondolati általánosításokból eredő tudományos tapasztalatok s tanulságok aránya, illetőleg szerepe. A lukácsi felismerést érdemes továbbgondolni témánk szempontjából. Számomra nyilvánvaló, hogy a gazdasági és tudomá-

nyos fejlődés új helyzetbe hozza az ifjúságot, s ennek megfelelően új megvilágítást ad az ifjúsági kérdésnek. A civilizatórikus követelmények -- sok más mellett -- azt jelzik, hogy egy termelőegység csak akkor válhat korszerűvé, ha a termék, a technológia, a munkamód bevezetése pillanatában már elkezdik a továbbfejlesztés munkálatait. Azaz a termékszerkezetet, a gyártási technológiát, a munkaszervezést ma már többször át kell alakítani, akár egy nemzedéknyi időtartamon belül is. Társadalmi hatását tekintve, s mindez könnyen belátható, roppant megnehezül a gyakori átálláshoz való emberi (dolgozói) alkalmazkodás. Az újra mindig kész és képes fiatal dolgozó elvileg és társadalmi tendenciájában nézve, könnyebben, gyorsabban és kisebb lelki-idegi megrázkódtatással igazodik a fejlődés mai üteméhez, mint a felnőtt vagy idősebb korú dolgozó. Ugyanis az ifjú számára ez a világ jelenti az első és természetes életközegét, melyben tevékenykedhet, élhet, boldogulhat. Az idősebb ember viszont csak abban az esetben követheti a fejlődés dinamikáját, ha először legyüri magában a korábról elsajátított, megtanult, már beleivódott termelési ismereteket, munkafogásokat, tapasztalatokat. Ez pedig az egyik legnehezebb -- ha nem a legnehezebb -- emberi próbatétel.

Azt hiszem, legfőképpen ez az objektív fejlemény húzódik meg az ifjúság jelenlétének fölerősödése mögött. Elsősorban ezért növekedik társadalmi jelentősége; s ezért szükséges társadalom és ifjúság viszonyának kérdését (is) újragondolnunk.

Ha pedig változik, ez esetben fokozódik a fiatalok társadalomban betöltött szerepe, akkor kívánatos is reagálni a fejleményre mindazoknak, akik valamilyen módon foglalkoznak az ifjúsággal. Nyilvánvaló, a politika, az ideológia és a politikai köztudat feladata és felelőssége kiemelkedik mind közül. Azt gondolom, a politikai gyakorlatban, az ifjúságkutatásban és a közvéleményben lényegileg háromféle ifjúságfelfogás és -megközelítés különíthető el. Önkényesen, de jobb szó híján, *moralista*, *ideológikus* és *ifjúságcentrikus* szempontú nézetnek nevezem ezeket.

A világgal való béke megszegése

A moralista megvilágítás a legismertebb, legelterjedtebb, mondhatnánk, klasszikus értelmezés, mely -- szójátékkal élve -- egy klasszikus gondolatára épül. A kiváló görög filozófus, Szokratész mondja, az ifjúság szereti a mámort, kedveli a fényűzést, rossz a modora, visszafelesel szüleinek és fecseg akkor, amikor dolgotnia kell.

A szokratészi dörgelelem úgy hangzik, mintha egy *mai*, megrögzött apa vagy nagypapa szapultna a mostani fiatalokat. S mi mást bizonyít ez, mint azt, hogy a fiatalokkal minden társadalomban és minden korszakban voltak (vannak és lesznek) különféle, jellegüket tekintve, erkölcsi problémák? Lényegében a nemzedékek kö-

zötti konfliktusokról beszélhetünk: az ifjúság örök vonása, hogy tiltakozik a mindenkori felnőttek, az úgymond hivatalos társadalmi normák, elvek, szokások ellen. Az öltözködéstől kezdve a nyelvhasználaton át a szexuális szokásokig. Az erős kritikai készség, az új utak, elvek szüntelen keresése pedig rendre ki is vívja az idősebbek haragját és ellenállását.

A nemzedéki ellentétek természetrajzát, nézetem szerint, megintcsak bölcselet adta meg a legpontosabban. *Hegel* gondolatát ezúttal célszerű lesz részleteiben idézni, kérve az Olvasó türelmét.

"Az ifjú a szubsztanciális általános felé fordul. Eszménye már nem, mint a férfiúnak, egy férfi személyében jelenik meg, hanem ő azt ilyen egyediségtől függetlenül általánosnak fogja fel. Ennek az eszménynek azonban az ifjában még többé vagy kevésbé szubjektív alakja van -- akár mint a szerelemnek és a barátság, vagy egy általános világállapotnak... Az ilyen eszmény szubsztanciális tartalmának e szubjektivitásában nemcsak annak ellentéte rejlik a létező világgal, hanem az az ösztönzés is, hogy az eszmény megvalósítása által megszüntesse ezt az ellentétet. Az eszmény tartalma a tetterő érzését kelti az ifjában: ezért ez hivatottnak és képesnek érzi magát a világ átalakítására, vagy legalábbis arra, hogy a neki kiközentnek látszó világot újra helyrehozza... Így szegi meg az ifjú a békét, amelyben a gyermek él a világgal. Emiatt az eszményére való törekvése miatt az ifjúság a nemesebb érzület és a nagyobb önzetlenség látszatát kelti, mint amilyen a ... férfiúban mutatkozik..., a férfiú nem elfogódott többé különös vágyaiban és szubjektív nézeteiben, és nemcsak személyes kiképzésével van elfoglalva... Az ifjú, aki eddig csak önmagának dolgozik, most, hogy férfiúvá válik és a gyakorlati életbe lép, *kénytelen másokért tevékenykedni és részletekkel foglalkozni* (Kiemelés tőlem. K. S.). Bármennyire a dolog természetében rejlik is ez -- mert hiszen, ha cselekedni kell, a *részlethez* kell továbbmenni --, az embernek az, hogy részletekkel kezd foglalkozni, mégis nagyon kínos lehet..., a férfiú ... egészen ésszerűen cselekszik, ha elveti a világ teljes átalakításának tervét, s személyes céljait, szenvedélyeit és érdekeit csak a világhoz való csatlakozásban igyekszik megvalósítani"(3).

A szövegrészből világosan kiderül, Hegel nem önmagában s nem metafizikusan szemléli az ifjúságot, hanem belehelyezi a nemzedékek sorába. A *gyermek* érdeklődése és egész tevékenysége még megoszlik a játék és a tanulás között. A világhoz való kapcsolata naiv, konkrét személyeken nyugvó, alapvetően békés viszony. A *férfiú* (felnőtt ember) pedig már a valóság saját (belső és objektív) összefüggései alapján dönt, a világ "rideg" törvényszerűségeit akceptálja, felelősen, megfontoltan cselekszik, és kialakul benne a másokért való gondoskodás készsége s képessége. A kettő közötti fájdalmas átmenet az ifjúkor. Az *ifjú* létrehozza magában az általános eszményi képét, ami mindig nekifeszül a konkrét valóságnak. A fiatallem-

bert rajongó szelleme hajtja-űzi: nagy terveket sző és nagy tetterőt érez magában. Megszegi a békét, mely korábban közte és a világa között fennállt. Ám még nem fejlődik ki benne a másokért való önfeláldozás, a másoknak való önzetlen odaadás valamint a valóság konkrét részleteivel szembeni alázat képessége. Az általános és konkrét, a valóság és eszmény ellentmondását még képtelen feldolgozni. Ne fedjük ezzel kapcsolatban *Hegel* intelmét, melyet egy másik írásában tesz: "az ifjúság sajátja az absztrakciókban való hányódás, az életben tapasztalt ember ellenben nem bocsátkozik bele az elvont *vagylagosságba*, hanem a konkrétéhoz tartja magát"(4).

Ha a nemzedéki konfliktusok jellemzésére érvényesnek vesszük a hegeli gondolatokat (s nincs okunk megkérdőjelezni megállapításait), akkor azt is el kell fogadnunk, hogy a nemzedékek harcát szükségképpen erkölcsi természetű problémák kísérik. Az erkölcsi dilemmák tartalma (lényege) változatlan, konkrét formája viszont koronként más-más alakot ölt.

Nem vitás, a morális megközelítés reális alapról indul ki. A nemzedékek más akarnak, más elveket s magatartásokat követnek. A fiatalok nevelése, felkészítése kisebb-nagyobb konfliktusokhoz vezet. A nemzedékek nemcsak együttélnék, de szükségképpen harcolnak is egymással.

A morális alapú ifjúságértelmezés azt sugallja, hogy a fiatalokkal kapcsolatos problémák, gondok ma éppúgy fennállnak, mint a történelemben bármikor (kivéve a primitív népek történelmét). Következésképpen a mai dilemmákat ne dramatizáljuk! "Csak" olyan mértékben foglalkozzunk a fiatalokkal, amilyen arányban megkívánja a mindig is meglévő nemzedéki feszültségek megoldása. Ne több, de ne is kevesebb célból munkálkodjunk társadalom és ifjúság viszonyának alakításán.

A jobboldal, a baloldal és az ifjúság

Szembetűnő és nem előzmény nélküli jelenség a fiatalok politikai színrelépése. Gondoljunk akár a korábbi évszázad "Ifjú-Itália", "Ifjú-Németország" mozgalmaira vagy a magyar márciusi ifjak 1848-as fellépésére. Az akkori fiatalok tömegesen csatlakoznak történelmi célú küzdelmekhez, egyes vezetői pedig a társadalom élharcosaivá válnak.

E "szent" hagyományok -- több más, újkeletű, elsősorban újbaloldali törekvéssel kiegészítve -- könnyen kelthetnek olyan képzeteket, mintha az ifjúság politikai szempontból valamiféle vezető erővé válna s képes lenne megváltani az úgymond beteg társadalmat. *Thimoty Leary*, az újbaloldal -- egyébiránt nem a legismertebb -- képviselője így summázza e felfogás lényegét: "egy dolog van, amely ma meg-

magyaráz politikát, gazdaságot és társadalmi konfliktust. S ez nem "bal"- vagy "jobboldal", hanem az életkor"(5).

1968 mítosza azután úgyszólván észrevétlenül szertefoszlott. Ezen nincs csodálkozni való. Bár az ifjúság bír politikai jelentőséggel, az ezzel kapcsolatos túlzott remény és illúzió irreális törekvést s végletes felfogást tükröz. A politikai ambíciók túlértékelése azután az ellenkező végletbe fordul az 1970-es évtizedben. Az ifjúságot totális kiábrándultsággal, mélységes pesszimizmussal jellemzik(6).

Ez a végletpár, sajátos "csöbörből-vödörbe" esés, sajnos, a hazai ifjúságpolitikában is megtalálható. Ha az utóbbi két-három évtized ifjúságpolitikai fejleményeit vizsgáljuk, lehetetlen észre nem venni, hogy két korszak, két, egymásnak feszülő koncepciója ütközik meg. A *Kádár-érát* -- témánk szempontjából -- leginkább az *ifjúság politikai meglovagolása* (politikai-ideológiai kisajátítása) jellemzi. A *jelenlegi politikai kurzus* (legalábbis a kormányzat tevékenységének eddigi szakaszában) pedig azzal tűnik ki, hogy politikailag-társadalmilag *magára hagyja az ifjúságot*.

A Kádár-rendszer -- mely végső soron a sztalinizmus jól becsomagolt, tehát könnyebben eladható formája -- felfedezi ifjúságát, ám azon nyomban kiskorúsítja is. Ezt a kettősséget az MSZMP 1970-es ifjúságpolitikai határozata félreérthetetlenül jelzi. A dokumentum rádöbent a társadalmat: létezik nekünk egy izmosodó, sajátos értékekkel rendelkező ifjúságunk, amely nemzedékre külön figyelniünk kell s gondjaival, érdekeivel s céljaival megkülönböztetett módon szükséges foglalkoznunk.

A politikai állásfoglalás jótékony hatásaként az ifjúság helyzetének, életkörülményeinek segítésére egész sor állami, párt és társadalmi intézkedés születik (Ifjúsági Törvény, Állami Ifjúsági Bizottság, Ifjúságkutató Csoport létrehozása, új, állandó ifjúsági műsorok beindítása a rádióban és a televízióban, új ifjúsági folyóiratok, lapok születése stb.).

Mégis a fiatalok érdekében hozott valamennyi intézkedés hitelét és hatékonyságát lerontja az a politikai mentalitás és gyakorlat, hogy ez a rendszer valójában lekezeli a fiatalokat s alárendelt függőségbe löki őket. A szocialista állampárt, a maga paternalisztikus, atyáskodó-gyámkodó berendezkedésével, államvallássá torzított ideológiájával fordul az ifjúság felé. S minden javat, melyeket szétoszt, *kegyként* adományozza oda. A szerető-gondoskodó magatartásért cserébe azt várja a fiataloktól, hogy illedelmes állampolgárokként tagolódjanak be az adott politikai-társadalmi rendszerbe. Sőt, folytassák apáik, nagyapáik -- úgymond -- szocialista építőmunkáját. Hogy ezenközben valójában mit éreznek-gondolnak maguk a fiatalok, arra már nem kíváncsi a politika. Az ifjúság helyzete lényegesen nem változik, s ráadásul még meg is alázzák. Nem véletlen, hogy ez a társadalmi csoport (is) kezdi mindjobban kényelmetlenül érezni magát, s keresi az elégedetlenség és tiltakozás

csatornáit. Kétségtelen, hogy a Kádár-rendszer összeomlásában az ifjúság elégedetlensége és kritikája -- sok más tényező mellett -- jelentős szerepet játszik.

Azt gondolhatnánk, napjainkban már egészségesen alakul a társadalom és ifjúság viszonya. Sajnálatos, de tény, ez a kapcsolat ma sem megnyugtató.

Mindenesetre üdvözlendő, hogy a jelenlegi kormányzat megpróbál szakítani a korábbi időszak végletes ifjúságpolitikájával Nem minden politikai csatározás nélkül, de végül is belátja az új politikai vezetés, hogy az ifjúság politikai-ideológiai terrorizálása veszélyes stratégia. A fiatalokat nem okos dolog kényszeríteni arra, hogy mechanikusan, minden kritika nélkül -- mint arctalan bábuk -- alkalmazkodjanak az adott politikai (és ideológiai) irányvonalhoz. A politikai akarat mindenáron való s kizárólagos érvényesítése csak ellehetetleníti hatalom és ifjúság kapcsolatát, s legföljebb külsődleges és ingatag igazodást válthat ki a fiatalokban.

Miközben ezt a buktatót elkerüli a jelenlegi politika, más vonatkozásban -- a fenti veszélyforrás hátulütőjeként -- ismét elhibázottá válik, már ami az ifjúsággal kapcsolatos hozzáállásának kérdését illeti. Ugyanis megpróbál teljesen kivonulni a fiatalok életéből. Legalábbis úgy viselkedik, mintha nem érzékelné, milyen súlyos gondokkal birkóznak ma a fiatalok. Mintha különösképpen nem törődne velük, hagyja őket, küszködjenek egyedül nagyhorderejű problémáikkal; a fiatalok "főhetnek saját levükben", a politika támogatására egyáltalán nem vagy nem számottevő mértékben számíthatnak. Anélkül, hogy részletesen vizsgálni s bizonyítani tudnám itt ezt az állítást, csak arra emlékeztetek, hogy a kormány új, hároméves intézkedési terve (a gyerekek és a fiatalok jövőjének alakítására) tele van homályos, bizonytalan utalással, ahelyett, hogy világosan rámutatna a szükséges pénzforrások biztosítására. Arról nem is beszélve, hogy jórészt a korábbi rendszer frazeológiáját használja.

Az ifjúság önmagára találásáért

A jelzett két út (két koncepció) egyike sem követhető büntetlenül. A mindenkori politika számára ugyanolyan végzetes lépés a fiatalok valamennyi gondolata, érzése, magatartása feletti uralom, mint a róluk való lemondás, problémáik iránti közömbösség. A politika ne gyámkodjon az ifjú lélek és szellem felett, de úgy se tegyen, mintha semmi köze, kötelezettsége, felelőssége nem lenne az ifjúság sorsának alakulásához. A "Kié legyen az ifjúság?" kérdésre csak egyféle válasz adható. Semmilyen politika és ideológia nem számíthat arra, hogy övé az ifjúság. Legalábbis tartósan és megalapozottan biztosan nem. *Az ifjúság legyen önmagáé!*

De hogy az ifjúság önmaga lehessen, ahhoz szükséges -- saját akarata és aktív közreműködése mellett -- a politika és az egész társadalom *hathatós*, azaz jól érzé-

kelhető segítsége. Ilyen támogatást a mai kormányzat a jelenlegi ifjúságpolitikája alapján -- véleményem szerint -- nem tud adni, de nem is lehetséges. Ahhoz gyökerében szakítani kellene ama beidegződéssel, miszerint az ifjúság gondjai csakis a társadalom alapproblémái megoldásának függvényében rendezhetők. Ez a hozzáállás, bár józannak és megfontoltnak tűnik, az ifjúság mai helyzetének súlyosságát, aggasztó alakulását tekintve, nem elegendő. Érthető, ha a fiatalokat ez a megoldási mód nem elégíti ki. Abban reménykednek, hogy a politika újragondolja a léthelyzetükkel, perspektívájukkal kapcsolatos kérdéseket, és az egész társadalom közreműködésével új alapokra helyezi társadalom és ifjúság viszonyát. Vagyis új megközelítés, új ifjúságkonceptió kidolgozását várják, melyből számukra egyértelműen kiderülne, ez a politika nagyon is érzékeny a neuralgikus pontokra, s külön sürgősséggel, minden erejével azon fáradozna, hogy az ifjúsággal kapcsolatos alapkérdések valóban megoldódjanak. Az ifjúságpolitika kapjon prioritást, végrehajtása pedig váljon nemzeti ügygé, össztársadalmi feladattá. Különösen három területen indokolt egy koncentrált s nagyhatású politikát kidolgozni.

1. Aggasztó a fiatalok munkalehetőségének alakulása. Ma már nem az a legfőbb gond, hogy a bérezés s egyéb juttatások meghatározásában sok helyen nem a szak tudás és teljesítmény a mérvadó, hanem a munkában eltöltött évek száma. Sokkal ijesztőbb, hogy a fiatalok (a kezdő munkábaállók) munkahely-biztosításának lehetősége és feltétele napjainkra módfelett összeszűkült, bizonytalanná vált. A munkanélküliség természetesen a felnőtt és idősebb dolgozók létét is sújtja. Továbbá arra készülhetünk fel, hogy ez a jelenség a közeljövőben nemhogy elhalna, hanem inkább fokozódik. Mégis lehangoló, hogy rohamosan növekedik a fiatal munkanélküliek száma. Egyre többen vannak, akik szakképzettségük megszerzése után nem tudnak elhelyezkedni. Az első munkahelytől való megfosztás, azt hiszem, többet jelent a fiatal számára, mint a tíz vagy húsz éve dolgozónak az állásvesztése. Az első munkábaállás az ifjú ember egész további életére ható alapélményt s állampolgári jogot jelent. (Ne feledjük, éppen most kapta meg állampolgárságát!) S fordítva: az első munkábaállástól való megfosztás olyan lelki és egzisztenciális tortúrának teheti ki a fiatalot, amelyet talán egy egész életen át nem tud majd kiheverni. A munkanélküliség önmagában rossz dolog, s mindenki (aki belekerül) szenved tőle. Ám a fiatalok munkanélkülisége *végzetesen antihumánus* jelenség.

2. Ami a fiatalok első, önálló lakáshoz való jutásának kérdését illeti, az ma már egyszerűen tragikomikus. Egyfelől tömeges lakásigény jelentkezik körükben, hiszen az önálló otthonteremtés természetes vágy, érthető dolog. Másfelől viszont demoralizáló hatású a lakásárak alakulása. Önerőből önálló lakáshoz jutni úgyszólván reménytelen. A pályakezdők (nem beszélve most a munkanélküliekről) irreális, elviselhetetlen terheket kénytelenek cipelni magukkal, ha ki akarják fizetni a "beug-

ró" összeget, majd a havi törlesztéseket. Az erőn felül vállalt munkák kikezdi idegrendszerüket, felemésztik utolsó fizikai-szellemi erőtartalékaikat. A szülői támogatás csak egyedi esetekben segíthet, hiszen a családok anyagi helyzete is fölöt-
több eltérő. Csak a jómódú családok gyermekei számíthatnak szülői hozzájárulásra. Ily módon ez a lehetőség csak újratermeli a fiatalok lakáshoz jutásának esély-
egyenlőtlenségét. Nyilvánvaló tehát, *társadalmi* megoldás szükséges.

3. Hatnak még továbbá a régi sztereotípiák: éppen a fiatalokkal -- valamilyen szinten és célból -- foglalkozó intézmények, egységek, szervezetek figyelnek kevés-
bé arra, hogy valójában mit is akarnak, hogyan is éreznek a fiatalok. Ügyes-bajos dolgaikkal, elképzeléseikkel, törekvéseikkel csak mint kötelező -- kipipálható --
penzum foglalkoznak. Alapjában véve komolytalannak -- átigazítva egy arisztotelé-
szi kijelentést: zöldnek, azaz éretlennek -- tartják őket arra, hogy jelentősebb sze-
repet játsszanak szűkebb-tágabb környezetük és önnön arcukatuk formálásában. Azt
hiszem, a lekezelő s megalázó viszonyt csak egy gyökerében más, *partneri együtt-
működés* kialakításával lehetne leküzdeni.

A jelzett bajok abban összegeződnek, hogy manapság a fiatalok nagy tömege
válík megkeseredetté, remény- és hitehagyottá, *perspektívanélkülivé*. Végül is az if-
júság helyzetét negatív módon befolyásoló tendenciák napjainkra annyira fölerősöd-
nek, hogy új dilemma születik. Anélkül, hogy dramatizálnám a fejleményeket, szá-
momra legalábbis ijesztő a kérdés: a jelenlegi politikának vagy sikerül rövid időn
belül társadalmi méretű és jelentőségű megoldásokat kidolgozni a gondok hathatós
enyhítésére vagy pedig kénytelen lesz megbékülni a gondolattal, ifjúságát végképp
elveszítheti s vele együtt jövőjét.

JEGYZETEK

1. Kant, I.: A vallás a pusztá ész határain belül és más írások. Gondolat, Bp. 1974. 99--100.
2. Lukács György: A társadalmi lét ontológiájáról. Magvető, Bp. 1976. II. 141.
3. Hegel: A szellem filozófiája. Enciklopédia. III. Akadémiai, Bp. 1968. 84--86. alapján.
4. Hegel: A filozófiai tudományok enciklopédiájának alapvonalai. I. rész. A logika. Akadémiai, Bp. 1950. 135.
5. Leary, Th.: The Politics of Ecstasy. London, 1970. 212.
6. Frith, S.: Youth in the Eighties: dispossessed generation. Marxism Today, Lon-
don, 1981. nov. 12--15. alapján